บทที่ 4
ผลการทดลองและวิจารณ์

ส่วนที่ 1 การตรวจสอบคุณสมบัติทางเคมีของดิน ลักษณะของเชื้อราชีวภัณฑ์ *Trichoderma* sp. ที่เป็นปฏิปักษ์กับเชื้อราสาเหตุโรค และชนิดของเชื้อราที่ก่อให้เกิดโรคกับถั่วเหลือง

1. คุณสมบัติทางเคมีของดิน

จากการวิเคราะห์หาคุณสมบัติทางเคมีของดินในแปลงทดลอง พบว่าระดับความเป็นกรด-ด่างของดินทั้งในแปลงไม่ควบคุม และแปลงที่มีการใช้ Solarization มีค่าใกล้เคียงกันเท่ากับ 5 - 6 มีระดับความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารไนโตรเจนทั้งในแปลงไม่ควบคุม และแปลงที่มีการใช้ Solarization เฉลี่ยประมาณ 0.07 % ตรวจพบความแตกต่างของธาตุอาหารฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ได้ และธาตุอาหารโพแทสเซียมที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ของดินในแปลงที่มีการใช้ Solarization มีค่าสูงกว่า แปลงไม่ควบคุม คือ มีค่าฟอสฟอรัสเท่ากับ 508.47 ppm. และมีค่าโพแทสเซียมเท่ากับ 81 ppm. ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ซึ่งสอดคล้องกับ Ahmad *et al.* (1998) โดยพบว่าผลของการใช้ Solarization จะช่วยในการเพิ่มสารอาหารจำเป็นตั้งแต่เริ่มคลุมพลาสติกทำให้ปริมาณธาตุอาหาร K เพิ่มสูงขึ้น 22.4 mg (kg^{-1}) ไม่มีการเปลี่ยนแปลงของปริมาณ N และส่งผลกระทบน้อยมากกับค่า pH ส่วนงานทดลองของ Chauhan *et al.* (1988) ได้ศึกษาผลของ Solarization ต่อ pigeonpea และ chickpea พบว่า อุณหภูมิดินที่ระดับความลึก 0-20 ซม. เพิ่มขึ้น 6-10 °C ทำให้ปริมาณธาตุอาหารเพิ่มขึ้น และสามารถลดปริมาณเชื้อราฟิวซาเรียมและไส้เดือนฝอยรวมไปถึงวัชพืชได้ดี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1 คุณสมบัติทางเคมีของดินก่อนปลูกที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของ แปลง Solarization และแปลง B7 และ B8 ที่ไม่ควบคุมโรค

แปลง	pH	N (%)	P ที่เป็นประโยชน์ได้	K ที่สามารถแลกเปลี่ยนได้
Solarization	5.58	0.068	508.5	81.0
B7	5.55	0.068	284.0	51.0
B8	5.58	0.074	205.5	64.3

หมายเหตุ P: Bray II

K: ammonium acetate in pH 7

2. ลักษณะของเชื้อราปฏิปักษ์ *Trichoderma* spp.

เชื้อราปฏิปักษ์ *Trichoderma* spp. จัดเป็นเชื้อราที่อยู่ใน Form-order Moniliales เชื้อรา *Trichoderma* spp. ที่ใช้นี้ให้ผลในการยับยั้งการเจริญของเชื้อราสาเหตุโรคทางดินของถั่วเหลืองได้ โดยเชื้อราปฏิปักษ์ *Trichoderma* sp. จำนวน 2 สายพันธุ์ ที่ใช้ในการทดลองนี้เป็นชนิดเดียวกันกับที่มีอยู่ในดินด้วย ซึ่งเชื้อราทั้งสองชนิดนี้มีประสิทธิภาพสูงในการเป็นปฏิปักษ์กับเชื้อราสาเหตุโรคได้เป็นอย่างดี เมื่อนำดินมาตรวจเชื้อราบนวุ้นอาหารพบว่าในแปลงควบคุมมีเชื่อราชนิดนี้อยู่ ส่วนในแปลงที่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (Solarization) นั้นไม่พบเชื้อราทั้งสองชนิดดังกล่าว แสดงว่า เชื้อ *Trichoderma* spp. ไม่ทนทานต่ออุณหภูมิสูง

เชื้อรา *Trichoderma viride* สามารถเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็วเต็มอาหารเลี้ยงเชื้อภายในเวลา 4 วัน ที่อุณหภูมิห้อง เริ่มแรกผิวหน้าโคโลนีเรียบ สีขาวใส (watery white) แผ่แบนราบบนอาหารเลี้ยงเชื้อ ต่อมาสร้างเส้นใยอยู่เหนืออาหารเลี้ยงเชื้อ ทำให้โคโลนีมีลักษณะฟูสีขาว เมื่อมีอายุมากขึ้นก็มีการสร้างสปอร์จำนวนมากทำให้ลักษณะของโคโลนีมีสีเขียวดำเข้มขึ้น (dark green) ด้านใต้โคโลนีสีไม่มีการเปลี่ยนแปลง (ภาพที่ 1) กลิ่นของเชื่อรามีกลิ่นคล้ายกลิ่นมะพร้าว เมื่อมีอายุมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เชื้อรา *Trichoderma hamatum* มีการเจริญค่อนข้างช้ากว่าเชื้อรา *Trichoderma viride* โดยเจริญเต็มอาหารเลี้ยงเชื้อในเวลา 7 วัน ที่อุณหภูมิห้อง เริ่มแรกผิวหน้าโคโลนีเรียบแผ่ราบบนอาหาร ไม่มีสี (translucent) หรือสีขาวใส (watery white) โดยมีเส้นใยที่เจริญอยู่เหนืออาหารเล็กน้อย เมื่อเชื่อราเจริญเต็มที่บริเวณที่สร้างสปอร์จะมีสีขาว หรือสีเขียวปนเทา (greyish green)

และสีใต้โคโลนีไม่เปลี่ยนแปลง (ภาพที่ 2) ลักษณะของเส้นใยที่พบนี้ไม่มีสี มีการแตกกิ่งก้านและมีผนังเรียบ

ภาพที่ 1 เชื้อรา *Trichoderma viride* อายุ 10 วัน บนอาหาร PDA

ภาพที่ 2 เชื้อรา *Trichoderma hamatum* อายุ 10 วัน บนอาหาร PDA

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. ชนิดและลักษณะการเจริญเติบโตของเชื้อโรคที่ตรวจพบในดิน

เมื่อนำตัวอย่างดินก่อนปลูกมาวิเคราะห์หาชนิดของเชื้อราที่มีอยู่โดยนำมาเลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อรา Martin's medium พบว่าในแปลงที่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (Solarization) นั้นไม่พบเชื้อราชนิดใดเลย เมื่อเทียบกับแปลง T_1 (ไม่ควบคุม) โดยเชื้อราที่ตรวจพบมีหลายชนิดด้วยกัน แต่มีเพียง 3 ชนิดเท่านั้นที่เป็นสาเหตุโรคทางดินของถั่วเหลืองที่อาจมีความรุนแรงโดยพบทั้งในแปลงไม่ควบคุมและที่มีการใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. (T_3 และ T_4) และพบหลังปลูกในแปลงไม่ควบคุมและแปลงที่มีการใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. (T_3 และ T_4) เช่นเดียวกัน เชื้อราที่สำคัญที่ตรวจพบได้แก่ *M. phaseolina, S. rolfsii* และ *F. solani* โดยพบว่าการเข้าทำลายของเชื่อราสาเหตุโรคมีช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมขณะที่เชื้อเข้าทำลายต้นพืช และการจัดการพืช (ศรีสุข และอุดม, 2521 และ Sincliar, 1997) เชื้อโรคทั้งสามมักจะเกิดขึ้นกับถั่วเหลืองที่ปลูกในสถานีทดลอง

จากการทดลองพบว่าจำนวนถั่วเหลืองใน T_2 นั้น ไม่มีจำนวนต้นที่ตาย ส่วนใน T_1, T_3 และ T_4 มีค่าเฉลี่ยจำนวนต้นตายไม่ต่างกันคือ 1-2 ต้น/ตารางเมตร และไม่พบความแตกต่างระหว่างวันปลูก โดยมีค่าเฉลี่ยต้นตาย 2 ต้น/ตารางเมตร เป็นไปได้ว่าปริมาณเชื้อในดินที่มีน้อยและ/หรือสภาพอากาศไม่เหมาะสมสำหรับการระบาดของโรคดังกล่าว จำนวนต้นที่ตายลงไปนี้เมื่อนำมาตรวจดูพบว่าเกิดจากการที่เชื้อราได้เข้าทำลายระบบรากและลำต้นจนเกิดอาการรากและลำต้นเน่าตาย

เชื้อรา *M. phaseolina* เป็นเชื้อที่จัดอยู่ใน Form-order Sphaeropsidales หลังจากการเลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อรา Martin's medium แล้วนำเชื้อบริสุทธิ์ที่ได้มาเลี้ยงบนอาหาร PDA พบว่าเชื้อรามีการเจริญอย่างรวดเร็ว เพียง 3 วัน ก็เจริญเต็มอาหารเลี้ยงเชื้อ จะปรากฏให้เห็นเส้นใยสีขาว ฟูเล็กน้อย ต่อมาเส้นใยจะเปลี่ยนเป็นสีดำ เนื่องมาจากการสร้างเม็ดสคลอโรเทียม (sclerotium) เล็กๆสีดำฝังอยู่ในวุ้นอาหาร และจะมีมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น โคโลนีจะแบนบาง เส้นใยสีเข้มแผ่เรียบไปกับผิวหน้าของอาหารโดยเส้นใยจะยุบตัวลงและมีหยดน้ำเมื่ออายุมากขึ้น (ภาพที่ 3)

เชื้อรา *S. rolfsii* เป็นเชื้อที่จัดอยู่ใน Form-order Mycelia sterilia เมื่อนำเชื้อบริสุทธิ์มาเลี้ยงบนอาหาร PDA พบว่าเชื้อรามีการเจริญเร็วมาก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางโคโลนี 9 ซม. เมื่ออายุได้ 4 วันที่อุณหภูมิห้อง เส้นใยหยาบ สีขาว เส้นใยส่วนใหญ่จะสีจาง สร้างเม็ดสคลอโรเทียม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

(sclerotium) บนอาหารจำนวนมาก โดยเริ่มสร้างจากบริเวณขอบของโค โลนีก่อน เม็ด สคลอโรเทียมรูปร่างกลม หรือเกือบกลม หรือมีรูปร่างไม่แน่นอนเกาะกัน คล้ายเมล็ดผักกาด ผนังโคโลนีเรียบ ระยะแรกที่พบเชื้อราจะมีสีครีมและจะค่อยๆสีเข้มขึ้นจนมีสีน้ำตาลแก่ (ภาพที่ 4)

เชื้อรา *F. solani* จัดเป็นเชื้อราที่อยู่ใน Form-order Moniliales เมื่อทำการแยกเชื้อบริสุทธิ์และนำมาเลี้ยงบนอาหาร PDA พบว่าเชื้อรามีการเจริญดี โคโลนีมีสีครีม มีสีม่วงเข้มเล็กน้อยซึ่งเป็นสีของสปอโรโดเชียม ด้านใต้โคโลนี ไม่มีสี เส้นใยเจริญดีแผ่ขยายเป็นเหมือนสำลีบนอาหารเลี้ยงเชื้อ เส้นใยฟู จะเจริญเต็มจานอาหารเมื่ออายุได้ประมาณ 7-8 วัน (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 3 เชื้อรา *Macrophomina phaseolina* อายุ 7 วัน บนอาหาร PDA

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

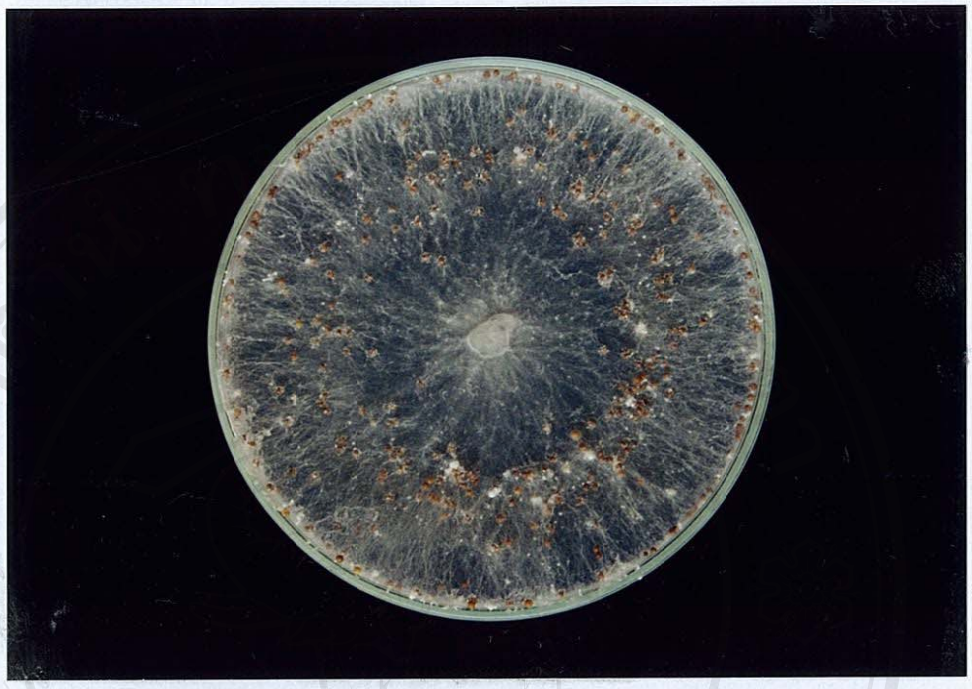

ภาพที่ 4 เชื้อรา *Sclerotium rolfsii* อายุ 7 วัน บนอาหาร PDA

ภาพที่ 5 เชื้อรา *Fusarium solani* อายุ 7 วัน บนอาหาร PDA

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ส่วนที่ 2 การเจริญเติบโต และการพัฒนาของถั่วเหลือง

จากการศึกษาพบว่าตั้งแต่ระยะเริ่มปลูกจนถึงระยะสร้างใบแรกในแต่ละวันปลูกมีความใกล้เคียงกันทั้งในแปลงไม่ควบคุมและแปลงที่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (Solarization) มีความแตกต่างกันประมาณ 2 วัน เมื่อพิจารณาในช่วงสืบพันธุ์ (Reproductive phase) วันออกดอก การสร้างฝัก และวันสุกแก่ทางสรีรวิทยาของแต่ละวันปลูกมีความแตกต่างกันประมาณ 4-6 วัน (ตารางที่ 2) ความแตกต่างในช่วงก่อนออกดอกอาจมาจากความผิดพลาดในการดูวัน สาเหตุที่ถั่วเหลืองในแปลง Solarization มีอายุสั้นลง หลังออกดอกไม่สามารถอธิบายได้ด้วยอุณหภูมิหรือแสงแดด สมมุติฐานหนึ่งก็คือ ดินของ T_2 จะแน่นกว่าของวิธีการอื่นๆ เพราะไม่มีการไถซึ่งทำให้การพัฒนาจากรากน้อยกว่า

ตารางที่ 2 ระยะการเจริญเติบโตของถั่วเหลืองพันธุ์ สจ.5 ในแปลงไม่ควบคุมโรค (Control, T_1) และการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (Solarization, T_2) ใน 3 วันปลูกปี 2543

ระยะการเจริญเติบโต	จำนวนวันหลังปลูก ปี 2543					
	24 พ.ค.		13 มิ.ย.		27 มิ.ย.	
	T_1	T_2	T_1	T_2	T_1	T_2
เริ่มปลูก	0	0	0	0	0	0
งอกโผล่ V_0	4	4	4	5	6	6
สร้างใบแรก V_1	9	9	9	10	9	10
สิ้นสุดวัยเจริญพันธุ์ V_2	16	16	17	19	17	18
สร้างตาดอก V_4	31	31	25	27	25	26
ออกดอก R_1	44	43	43	41	43	41
ฝักแรก R_3	58	55	53	51	53	50
ฝักเต็มที่ R_4	62	58	56	54	56	54
เริ่มสร้างเมล็ด R_5	65	61	63	58	63	57
สิ้นสุดสร้างฝัก R_6	73	69	71	66	71	66
สุกแก่ทางสรีระ R_7	99	95	97	91	97	91
สุกแก่เก็บเกี่ยว R_8	110	108	107	104	107	104

หมายเหตุ T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติ (ตารางที่ 3 และตารางภาคผนวกที่ 2) ของความสูงต้น เส้นผ่านศูนย์กลางของต้นที่ระยะ R_7 และน้ำหนักแห้งปมต่อต้นที่ระยะ R_8 ของถั่วเหลือง ไม่แสดงค่าความแตกต่างกันทั้งระหว่างวันปลูก และกรรมวิธีที่ใช้ในการควบคุมโรคทางดินของถั่วเหลือง ความสูงต้นของ T_4 มีความแปรปรวนสูง เพราะมีจำนวนต้นน้อยโดยไม่ทราบสาเหตุ และเติบโตไม่สม่ำเสมอ น้ำหนักปมของ T_3 และ $T_4 > T_1$ และ T_2 อย่างมาก การที่ไม่แสดงความแตกต่างทางสถิติ เนื่องจากมีความแปรปรวนสูงมาก ถึงแม้ว่าไม่มีความแตกต่างทางสถิติ จะสังเกตเห็นว่า T_2 มีค่าความสูงและเส้นผ่านศูนย์กลางต้นน้อยกว่า T_1 ในทุกวันปลูก ขณะที่น้ำหนักแห้งปมไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงว่าปริมาณเชื้อ Rhizobium ใน T_2 ไม่น้อยกว่า T_1 Chauhan *et al.* (1988) ได้ศึกษาผลของ Solarization ต่อ pigeonpea และ chickpea พบว่า อุณหภูมิดินที่ระดับความลึก 20 ซม. เพิ่มขึ้น 6-10 °C ทำให้ลดปมและลดการตรึงไนโตรเจนเนื่องจากไปทำให้ประชากรของ Rhizobium ลดลง Salah (1992) ศึกษาผลของ Solarization โดยคลุมด้วยพลาสติกโปร่งใสที่คลุมสองชั้นเป็นเวลา 5-10 สัปดาห์ ทำให้ความหนาแน่นของจำนวนประชากร *Rhizobium leguminosarum* ลดลงมากกว่าดินที่คลุมพลาสติกชั้นเดียว 5 สัปดาห์ และยังพบว่า มีผลกระทบอย่างมากต่อจำนวนปม จำนวนแบคทีเรียทั้งหมด แอคติโนไมซิส และเชื้อราอีกด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของความสูง (ซม.) เส้นผ่าศูนย์กลางของต้น (ซม.) ที่ระยะ R_7 และน้ำหนักแห้งปม (กรัม/ต้น) ที่ระยะ R_6 ของถั่วเหลืองพันธุ์ สจ. 5 ที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค ปี 2543

วันปลูก (A) ปี 2543	วิธีการควบคุมโรค (B)				เฉลี่ย
	T_1	T_2	T_3	T_4	
	ความสูง (ซม.)				
24 พ.ค.	88.4	74.0	82.3	97.4	81.0
13 มิ.ย.	87.4	75.1	87.3	79.7	82.4
27 มิ.ย.	93.7	84.3	84.1	81.1	85.8
เฉลี่ย	89.9	77.8	84.6	80.1	83.1
	เส้นผ่าศูนย์กลางของต้น (ซม.)				
24 พ.ค.	0.87	0.79	0.90	0.86	0.85
13 มิ.ย.	0.84	0.77	0.90	0.88	0.85
27 มิ.ย.	0.83	0.79	0.86	0.92	0.85
เฉลี่ย	0.85	0.78	0.89	0.88	0.85
	น้ำหนักแห้งปม (กรัม/ต้น)				
24 พ.ค.	0.077	0.077	0.121	0.262	0.134
13 มิ.ย.	0.067	0.082	0.124	0.276	0.199
27 มิ.ย.	0.072	0.076	0.125	0.277	0.138
เฉลี่ย	0.072	0.078	0.124	0.272	0.157
F-test	A^{ns}	B^{ns}	AxB^{ns}		

ความสูง เส้นผ่าศูนย์กลางของต้น น้ำหนักปม

$\%CV_A = 12.23$ $\%CV_A = 4.34$ $\%CV_A = 70.02$

$\%CV_B = 21.80$ $\%CV_B = 16.80$ $\%CV_B = 96.97$

$\%CV_{AxB} = 8.28$ $\%CV_{AxB} = 3.95$ $\%CV_{AxB} = 78.32$

ns ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ของปัจจัย A และ B

หมายเหตุ T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

T_3 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผงคลุกเมล็ด

T_4 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผง คลุกเมล็ดและรองก้นหลุม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบผลผลิต และผลผลิตของถั่วเหลือง

1. องค์ประกอบผลผลิต

การวิเคราะห์ทางสถิติของน้ำหนัก 1,000 เมล็ด และจำนวนฝัก/ต้นของถั่วเหลือง พบว่ามีความแตกต่างกัน ($p \leq 0.01$) ระหว่างกรรมวิธีที่ใช้ในการควบคุมโรค โดยใน T_2 มีค่ามากที่สุดของสองตัวแปรในทุกวันปลูก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 131 กรัม และ 47 ฝัก ตามลำดับ (ตารางที่ 4 และตารางภาคผนวกที่ 3) ความแตกต่างของขนาดเมล็ดระหว่าง T_1 กับ T_4 ไม่ต่างกัน ไม่พบความแตกต่างระหว่างวันปลูกของน้ำหนัก 1,000 เมล็ด และจำนวนฝัก/ต้นของถั่วเหลือง โดยมีค่าเฉลี่ยของน้ำหนัก 1,000 เมล็ด และจำนวนฝัก/ต้นของถั่วเหลืองในแต่ละวันปลูกเท่ากับ 110 กรัม และ 35 ฝัก ลำดับ (ตารางที่ 4 และตารางภาคผนวกที่ 3) ไม่มีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างวันปลูกกับวิธีการที่ใช้ในการควบคุมโรคทางดินของถั่วเหลือง การเพิ่มขึ้นขององค์ประกอบผลผลิตทั้งสองน่าจะมาจากการที่ T_2 มีธาตุอาหารในดินที่เพิ่มขึ้น (ตารางที่ 1)

2. ผลผลิต

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติของผลผลิต พบว่ามีความแตกต่างกันมาก ($p \leq 0.01$) ของกรรมวิธีที่ใช้ในการควบคุมโรคทางดินของถั่วเหลือง โดยถั่วเหลืองที่ปลูกใน T_2 มีผลผลิตเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 328 กก./ไร่ ซึ่งมากกว่าถั่วเหลืองที่ปลูกใน T_4 และ T_1 โดยทั้งสองผลผลิตไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 5 และตารางภาคผนวกที่ 4) โดยผลผลิตของ T_4 ต่ำเพราะมีจำนวนต้นน้อยโดยไม่ทราบสาเหตุและมีการเติบโตไม่สม่ำเสมอ และใน T_3 ให้ผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 256 กก./ไร่ แสดงว่าเชื้อ *Trichoderma* spp. สามารถควบคุมโรคได้พอสมควรขณะที่ Solarization สามารถฆ่าเชื้อโรคได้ดี นอกจากนั้นไม่พบความแตกต่างระหว่างวันปลูกโดยมีค่าเฉลี่ยผลผลิตของทุกวันปลูกเท่ากับ 233 กก./ไร่ (ตารางที่ 5 และตารางภาคผนวกที่ 4) ไม่มีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างวันปลูกกับวิธีการที่ใช้ในการควบคุมโรคทางดิน Kommedahl *et al.* (1981) พบว่าการใช้ *Trichoderma hazianum* ช่วยทำให้ผลผลิตของถั่วเหลืองเพิ่มขึ้นในดินที่มีเชื้อ Rhizoctonia และ Chauhan *et al.* (1988) ได้ศึกษาผลของ Solarization ในพืช pigeonpea และ chickpea โดยคลุมด้วยพลาสติกหนา 100 μm. เป็นเวลา 6-8 สัปดาห์ พบว่า เปอร์เซ็นต์เมล็ด การติดฝักและน้ำหนักแห้งของ pigeonpea เพิ่มขึ้น 20-40 % ผลผลิตเมล็ด chickpea เพิ่มขึ้น 23 % ประสิทธิภาพการใช้ *Trichoderma* sp. ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศที่เอื้ออำนวยกับการเกิดโรคอาจไม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของเชื้อ *Trichoderma spp.* เนื่องจากความชื้นในดินค่อนข้างสูง ระหว่างการทดลองอาจทำให้ประชากรของ *Trichoderma spp.* มีไม่มาก ได้มีรายงานว่า เชื้อราไตรโคเดอร์ม่านี้จะไม่สามารถควบคุมเชื้อราสาเหตุโรคได้ถ้าเกิดสภาพน้ำท่วมขังแฉะภายในแปลงทดลอง (ลาวัลย์ และคณะ, 2540) แต่อย่างไรก็ตามในการใช้เชื้อชีวภัณฑ์ดังกล่าวนี้กับพืชชนิดอื่นๆที่นักวิจัยหลายท่านได้ทำการทดลองมานั้นได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติค่าอัตราส่วนเมล็ดดีของถั่วเหลือง พบว่ามีความแตกต่างกันของวันปลูก ($p \leq 0.01$) และ วิธีการควบคุมโรค ($p \leq 0.05$) วันปลูก 24 พ.ค. มีค่าเฉลี่ยอัตราส่วนเมล็ดดีสูงสุดเท่ากับ 60 % และลดลงกับวันปลูก (ตารางที่ 6 และตารางภาคผนวกที่ 5) แต่ไม่แสดงค่าแตกต่างทางสถิติ ส่วน T_2 ให้ค่าอัตราส่วนเมล็ดดีสูงที่สุดเท่ากับ 55.3 % ซึ่งไม่แตกต่างกันกับ T_1 และ T_3 ส่วนใน T_4 นั้น ให้ค่าเฉลี่ยอัตราส่วนเมล็ดดีต่ำสุด ไม่มีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างวันปลูกกับวิธีการที่ใช้ในการควบคุมโรคทางดิน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยของน้ำหนัก 1,000 เมล็ด (กรัม) และ จำนวนฝักต่อต้นของถั่วเหลืองที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค

วันปลูก (A)	วิธีการควบคุมโรค (B)				เฉลี่ย
ปี 2543	T_1	T_2	T_3	T_4	
	น้ำหนัก 1,000 เมล็ด (กรัม)				
24 พ.ค.	104.7	135.4	108.5	105.8	116.2
13 มิ.ย.	98.3	130.1	115.7	96.9	111.5
27 มิ.ย.	93.8	127.2	99.3	90.6	102.7
เฉลี่ย	99.0 c	130.9 a	104.7 b	97.8 c	110.1
	จำนวนฝัก/ต้น				
24 พ.ค.	29	50	32	31	35
13 มิ.ย.	25	49	32	29	34
27 มิ.ย.	36	43	38	26	35
เฉลี่ย	30 b	47 a	34 b	28 b	34.7
F-test	A^{ns}	B^{**}	AxB^{ns}		

น้ำหนัก 1,000 เมล็ด

$\%CV_A$ = 6.86

$\%CV_B$ = 2.72

$\%CV_{AxB}$ = 4.25

จำนวนฝัก/ต้น

$\%CV_A$ = 14.19

$\%CV_B$ = 16.65

$\%CV_{AxB}$ = 10.49

ns ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติของปัจจัย A และ B

** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ $P \leq 0.01$

หมายเหตุ T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

T_3 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผงคลุกเมล็ด

T_4 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผง คลุกเมล็ดและรองก้นหลุม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 5 ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่) ของถั่วเหลืองที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค

วันปลูก (A) ปี 2543	วิธีการควบคุมโรค (B)				เฉลี่ย
	T_1	T_2	T_3	T_4	
24 พ.ค.	160.3	311.3	221.8	258.6	238
13 มิ.ย.	141.3	316.7	287.6	177.6	210
27 มิ.ย.	264.2	355.9	261.1	124.6	251
เฉลี่ย	188.6 c	328 a	256.8 b	186.9 c	233
F-test	A^{ns}	B^{**}	AxB^{ns}		

LSD_A = 57.47 $\%CV_A$ = 21.8

LSD_B = 54.32 $\%CV_B$ = 20.2

$\%CV_{AxB}$ = 14.3

ns ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติของปัจจัย A และ B

** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ $P \leq 0.01$

หมายเหตุ T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

T_3 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผงคลุกเมล็ด

T_4 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผง คลุกเมล็ดและรองก้นหลุม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 6 อัตราส่วนเมล็ดดี (เปอร์เซ็นต์) ที่ระยะเก็บเกี่ยวของถั่วเหลืองที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค

วันปลูก (A) ปี 2543	วิธีการควบคุมโรค (B)				เฉลี่ย
	T_1	T_2	T_3	T_4	
24 พ.ค.	58.4	65.3	68.0	48.4	60.0 a
13 มิ.ย.	51.6	50.5	41.0	36.3	44.9 b
27 มิ.ย.	37.5	50.0	43.2	28.6	39.8 b
เฉลี่ย	49.2 a	55.3 a	50.7 a	37.7 b	48.23
F-test	A**	B*	AxB ns		

LSD_A = 7.10 $\%CV_A$ = 12.99

LSD_B = 9.54 $\%CV_B$ = 17.16

$\%CV_{A*B}$ = 23.79

ns ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติของปัจจัย A และ B

* แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p \leq 0.05$

** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ $p \leq 0.01$

หมายเหตุ T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

T_3 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผงคลุกเมล็ด

T_4 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผง คลุกเมล็ดและรองก้นหลุม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. วิเคราะห์ กำไร-ขาดทุน ของผลผลิตของถั่วเหลืองที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค

จากการวิเคราะห์กำไร-ขาดทุน พบว่าในแปลงที่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (Solarization) นั้นให้กำไรมากที่สุดเท่ากับ 1,360 บาท/ไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการที่ใช้เชื้อชีวภัณฑ์ และแปลงไม่ควบคุม โดยในแปลงที่มีการใช้เชื้อชีวภัณฑ์คลุกเมล็ด (T_3) อย่างเดียวนั้นให้กำไรน้อยกว่า T_1 ประมาณ 50 % และในแปลงไม่ควบคุมได้กำไรน้อยสุด (ตารางที่ 7) ไม่เปรียบเทียบกับ T_4 เนื่องจากผลผลิตไม่แม่นยำ

ตารางที่ 7 วิเคราะห์ กำไร-ขาดทุนของผลผลิตของถั่วเหลืองที่มีการใช้เชื้อราชีวภัณฑ์และพลังงานแสงอาทิตย์เปรียบเทียบกับแปลงที่ไม่ควบคุมโรค

วิธีการ	ผลผลิต/ไร่	รายได้/ไร่ (บาท/ไร่)	รายจ่าย/ไร่ (บาท/ไร่)	กำไรที่ได้ (บาท/ไร่)
T_1	189	1,890	1,700	190
T_2	328	3,280	1,920	1,360
T_3	257	2,570	1,775	795
T_4	187	1,870	2,400	-530

หมายเหตุ (ราคาถั่วเหลืองกิโลกรัมละ 10 บาท)

T_1 Control (ไม่มีการควบคุมโรค)

T_2 การใช้ Solarization

T_3 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผงคลุกเมล็ด

T_4 การใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. ในรูปผง คลุกเมล็ดและรองก้นหลุม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved